

15. CÉVNÍ SOUSTAVA

FYLOGENEZE CÉVNÍ SOUSTAVY

FUNKCE

Hlavní funkcí oběhových soustav je **transport živin** a **transport dýchacích plynů**. Úzce na její funkci navazuje soustava vylučovací, dýchací i trávicí. Dále potom transportuje **hormony**, a jiné produkty žláz s vnitřní sekrecí. Všechny transportované látky se váží buď na jiné rozpuštěné sloučeniny (krevní plazma) nebo transportované buňky (erythrocyty)

TYPY OBĚHOVÝCH SOUSTAV

jednobuněční živočichové

- u **protist** prakticky oběhová soustava chybí, všechny její funkce zastává cytoplazma

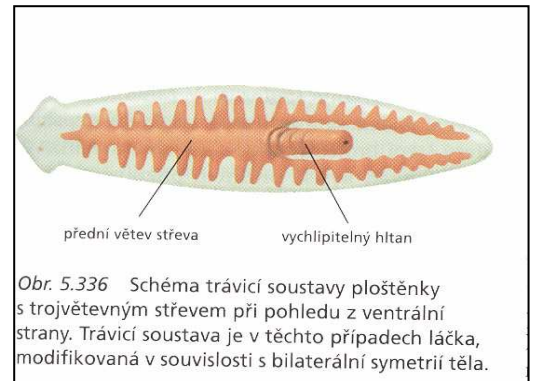
mnohobuněční živočichové

- u **živočišných hub** není vyvinuta, živiny a kyslík získávají přímo z vody, která prostupuje celé jejich tělo

a) gastrovaskulární soustava

žahavci, ploštěnci

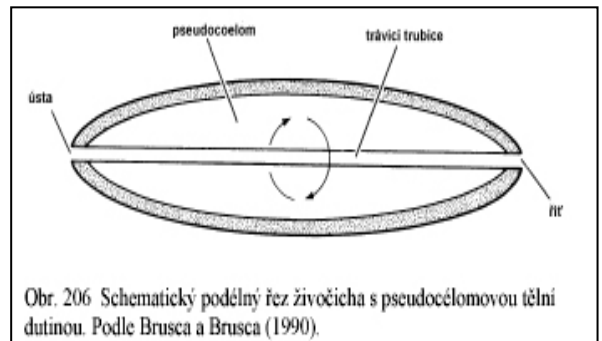
- tekutina zajišťuje jak trávení, tak rozvod živin po těle (dokonalejší láčka)

b) volná cirkulace v pseudocoelomu

hlístice

- živiny volně cirkulují mezi trávicí trubicí a povrchem těla, zásobují orgány
- pohyb tělní tekutiny zajišťují prosté lokomoční pohyby těla
- hlístice žijí většinou parazitickým způsobem života, proto **NEPOTŘEBUJÍ** dokonalejší trávicí soustavu

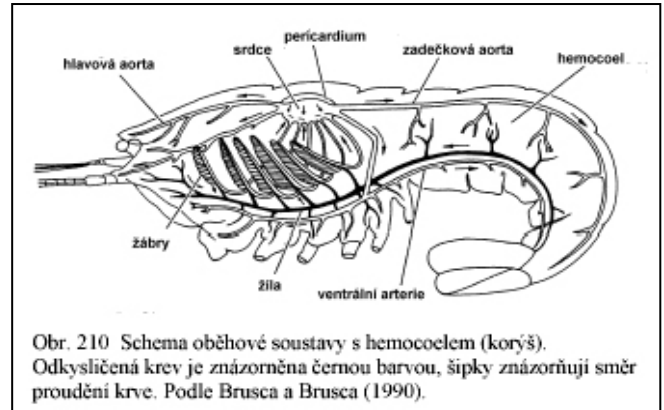
- se složitější strukturou těla je potřeba, aby živiny byly organizovaněji rozváděny po těle živočicha.
- vyvíjí se krev (nebo hemolymfa) která proudí tělem živočicha na základě určitých pravidel, vyvíjí se orgány, které pomáhají lepší cirkulaci krve (srdce, cévy..)

c) otevřená oběhová soustava

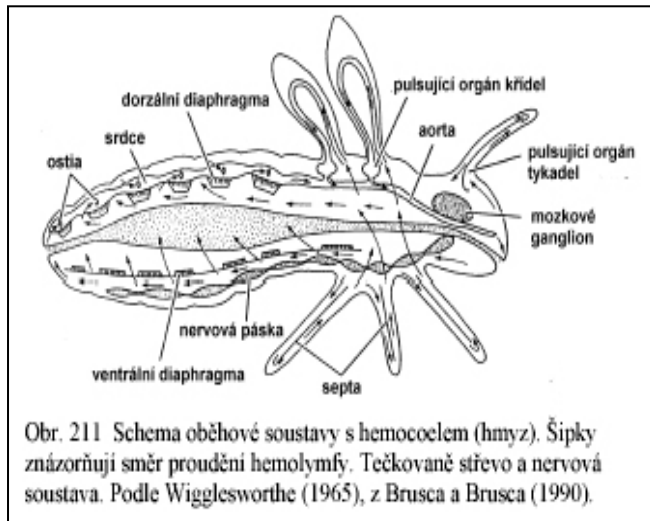
členovci, plži, mlži

- vznikla druhotně z uzavřené oběhové soustavy kroužkovců
- druhotným otevřením vznikl **hemocel** – část těla, kde se **hemolymfa** (tekutina má vlastnosti jak krve, tak coelomové tekutiny) vylévá volně do tkání.
- jelikož došlo a) k vyvinutí **krunýře** (aktivní pohyb tudíž přestal působit jako hnací síla) b) **velké pohybové aktivitě** (potřeba vyššího množství O₂), vyvinulo se u členovců **srdce**, speciální orgán napomáhající rozvodu krve do těla

- u **korýšů** okysličená krev ze srdce, proudí zadečkovou nebo hlavovou aortou do těla, kde se potom rozlévá do hemocelu. Z hemocelu je posléze odčerpávána odkysličená krev ventrální cévou do **perikardiálního sinu** (zauzlení), ve kterém je uloženo srdce, do kterého vniká krev drobnými otvory - **ostii**

Obr. 210 Schema oběhové soustavy s hemocoelem (korýš). Odkysličená krev je znázorněna černou barvou, šipky znázorňují směr proudění krve. Podle Brusca a Brusca (1990).

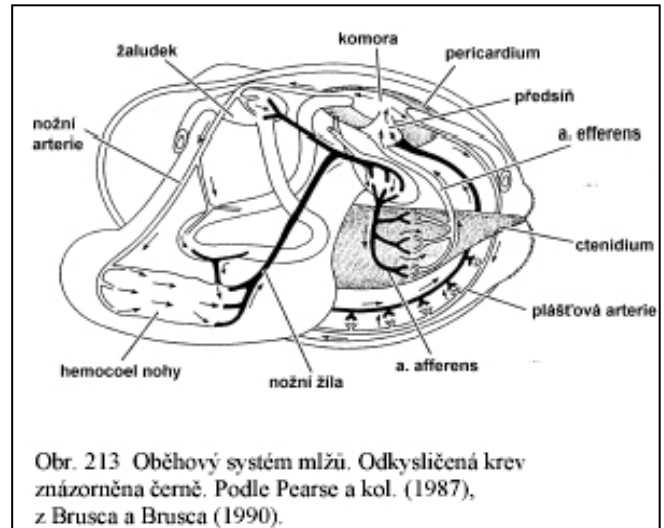
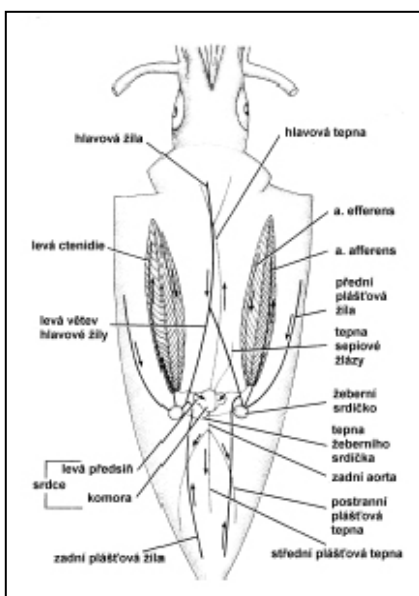

Obr. 211 Schema oběhové soustavy s hemocoelem (hmyz). Šipky znázorňují směr proudění hemolymfy. Tečkovaně střevo a nervová soustava. Podle Wigglesworthe (1965), z Brusca a Brusca (1990).

- u **hmyzu** je oběhová soustava velmi podobná jako u korýšů. Srdce hmyzu má devět segmentů, je z větší části kryto perikardiálním sinem, a k srdeční činnosti značně dopomáhají křídlaté svaly.
- v ohybech končetin a na bázi křídel se vyvinuly zvláštní **pulsující orgány** napomáhající lepší proudění hemolymfy v křídlech (končetinách). Hemocel hmyzu je rozdělen přepážkami **diaphragmami** na tři oddíly, jejichž zásobení zajišťuje vždy určitý sinus.
- zajímavé je, že menší druhy hmyzu mají oběhovou soustavu poměrně potlačenou, a jejich hemocel je poměrně veliký, kdežto u velkých druhů hmyzu je oběhová soustava vyvinuta dobře a hemocel se omezuje pouze na okolí důležitých orgánů

plži a mlži mají oběhový systém velmi podobný členovcům.

- mají **dokonalejší srdce** (dvě předsíně a komora), které je uloženo v **perikardiální komoře**
- do srdce je přiváděna z plicního vaku okysličená krev, která dále putuje z komory **hlavovou cévou**, otevírající se do hemocelu. Z něj je odváděna odkysličená krev **ktenidiálními cévami**.

Obr. 213 Oběhový systém mlžů. Odkysličená krev znázorněna černě. Podle Pearse a kol. (1987), z Brusca a Brusca (1990).

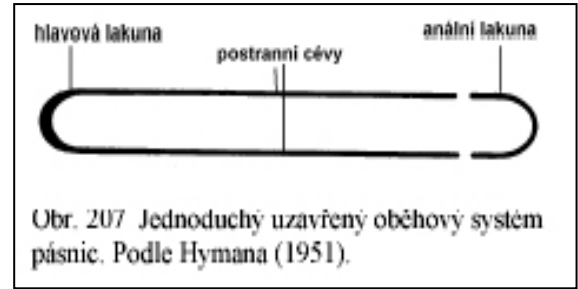
d) druhotně uzavřená oběhová soustava

- vznikla u **hlavonožců** druhotným zánikem hemocelu
- typické jsou dva typy cév – **žíly** a **tepny**, které vedou jen jeden typ krve (odkysličenou, okysličenou). Speciálním orgánem jsou **branchiální (žaberní) srdíčka**, vyrovnávající nízký tlak krve před vstupem do žaber.

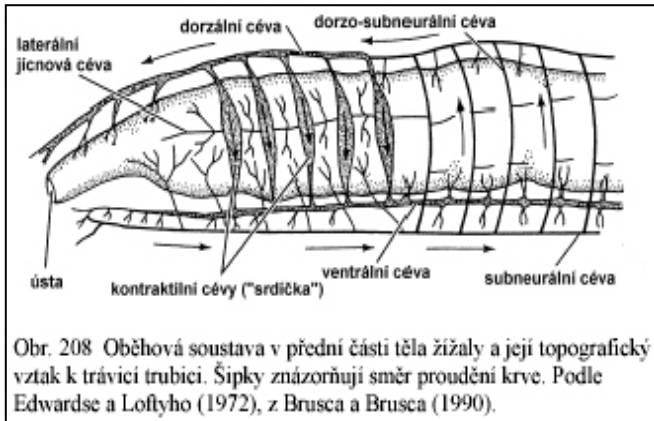
e) uzavřená oběhová soustava

pásnice

- nejprimitivnější typ uzavřené oběhové soustavy
- je složena z **lakun** (rozsáhlejších tenkostěnných prostor umístěných v hlavové a koncové části těla) spojených postranními cévami
- krev je poháněna peristaltickými pohyby cév
- tento nejjednodušší typ uzavřené oběhové soustavy se vyvinul u skupiny, kde je na nejjednodušším stupni vyvinuta průchozí trávicí soustava, což naznačuje úzkou korelaci mezi dosaženým stupněm vývoje trávicí soustavy a oběhové soustavy.

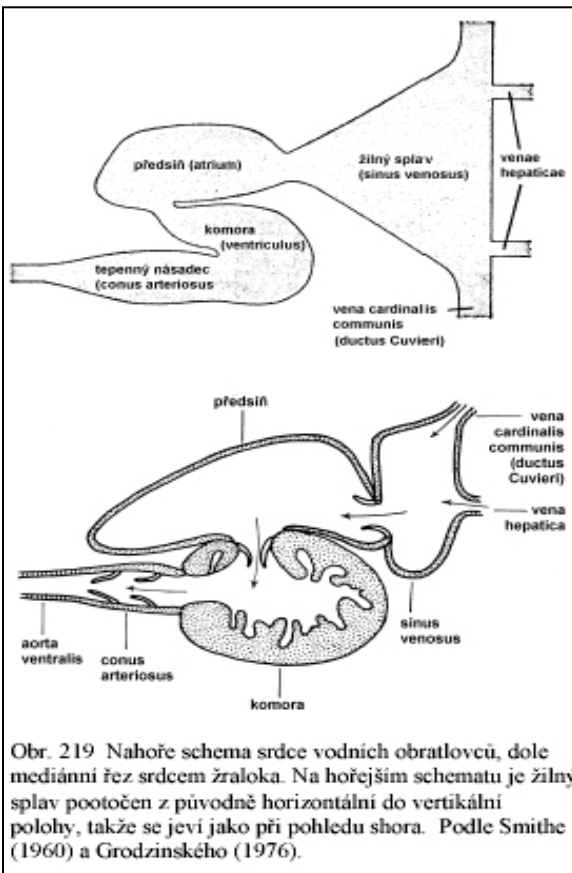
Obr. 207 Jednoduchý uzavřený oběhový systém pásnic. Podle Hymana (1951).

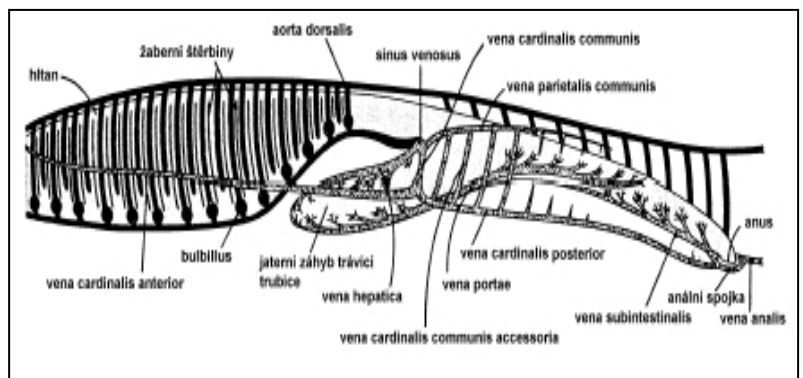
Obr. 208 Oběhová soustava v přední části těla žížaly a její topografický vztah k trávicí trubici. Šípky znázorňují směr proudění krve. Podle Edwardse a Lofyho (1972), z Brusca a Brusca (1990).

kroužkovci

- markantní je vliv homonomní segmentace těla
- Základem oběhové soustavy kroužkovců je dorzální céva, která vede okysličenou krev ze zadních částí těla k hlavě, a ventrální céva, vedoucí odkysličenou krev zpět do zadních oddílů těla. Obě tyto hlavní cévy jsou propojeny vertikální cévní pletení, která svalovými kontrakcemi zajišťuje pohyb krve.
- zvláštní oddíly oběhové soustavy se vyvinuly okolo trávicí trubice a nervových ganglií

Obr. 219 Nahře schema srdce vodních obratlovců, dole mediální řez srdcem žraloka. Na hořejším schematu je žilný splav pootočen z původně horizontální do vertikální polohy, takže se jeví jako při pohledu shora. Podle Smitha (1960) a Grodzinského (1976).

kopinatci

- odkysličenou krev sbírá **ventrální aorta**, odvádějící ji pod hltan, kde se pomocí **bulbillů** (malých pulzujících „srdcí“ které ženu odkysličenou krev do žaber) rozlévá do hltanového hemocelu (žaber) kde dochází k okysličení
- okysličená krev je rozváděna do těla **dorzální aortou**
- v **žilném splavu** je počátek ventrální aorty, dochází zde ke spojení všech hlavních žil těla

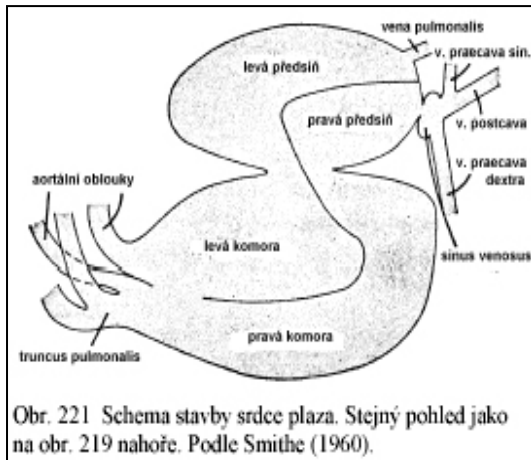
kruhoústí, paryby, ryby, lalokoploutví

- u vodních obratlovců je **srdce** pouze zalomenou trubicí, která sestává z **žilného splavu**, kam ústí všechny cévy těla, které odvádějí odkysličenou krev. Z žilného splavu se krev

dostává do **předsíně**, která je stejně jako žilný splav tenkostěnná, aby kladla co nejmenší odpor a nezvyšovala tlak krve před vstupem do komory. **Komora** je vystužena silnou svalovinou, která pumpuje krev pod tlakem do žaber

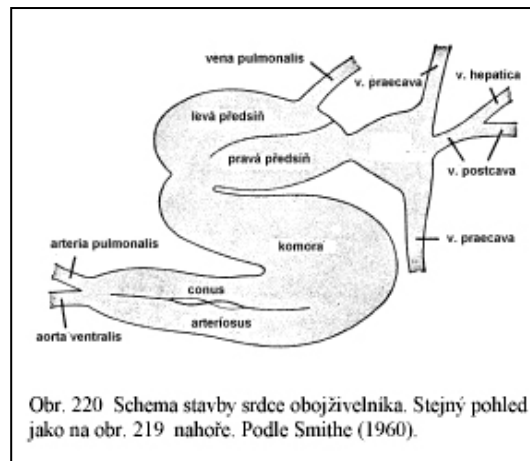
obojživelníci, dvojdyšné ryby

• ruku v ruce se vznikem plic vyvstala potřeba efektivněji okysličovat krev. Vzniká tudíž tzv. **malý (plicní) oběh**. V těle a srdci obojživelníků proudí polookysličená krev, jelikož v srdci není vyvinuta srdeční přepážka mezi pravou a levou polovinou.

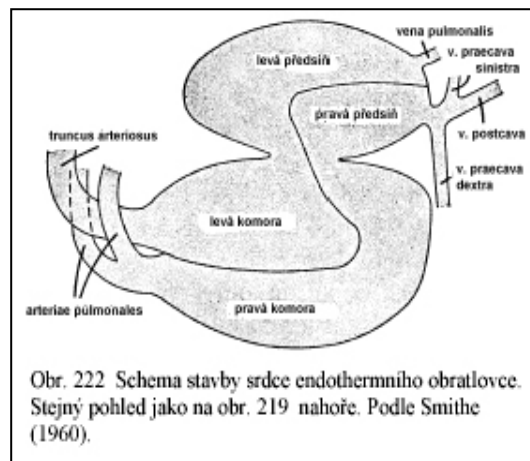
plazi

• srdce plazů je dokonalejší než srdce obojživelníků. Je to způsobeno hlavně přechodem na souš a zdokonalením systému okysličení (plazi na rozdíl od obojživelníků nemají možnost kožního dýchání)

ptáci, savci

• srdeční přepážka je u obou skupin již dokonale vyvinutá, dochází tudíž k dokonalému okysličení krve

Cévní soustava se skládá z cév, v nichž proudí **krev** (cévy krevní) nebo **míza** (cévy mízní) a ze **srdce**, které jak pumpa zajišťuje jak proud krevní (soustava krevní), tak proud mízní (soustava mízní)
Cévní soustava zajišťuje pohyb krve po těle, přenos látek, termoregulaci

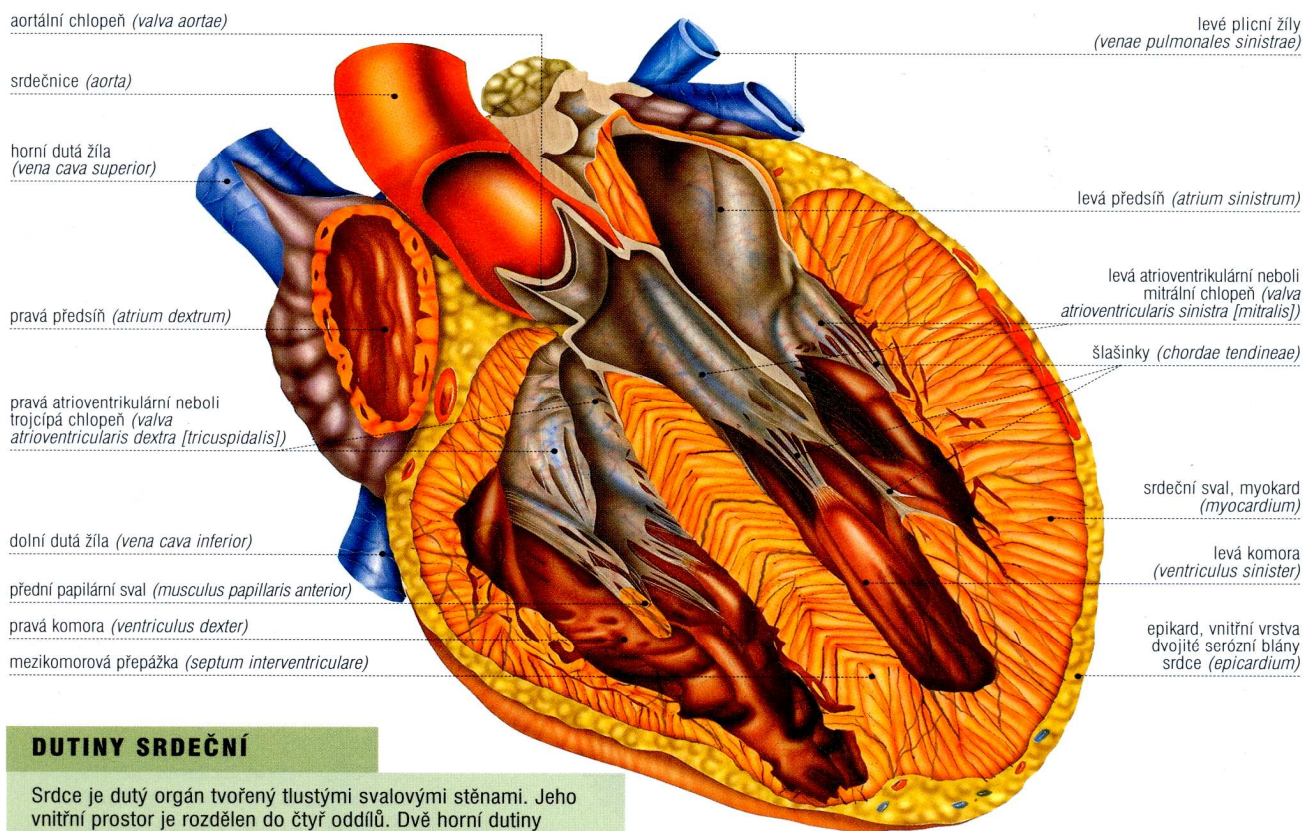
HARVEY- popsal pohyb srdce a krve, poprvé popsal činnost cévní soustavy, ještě ale nepopsal kapiláry
MALPHIGY- poprvé popsal vlasečnice pomocí optického mikroskopu, dokončil tím představu cévní soustavy

CÉVNÍ SOUSTAVA ČLOVĚKA

SRDCE (cór)

PODÉLNÝ ŘEZ SRDCEM

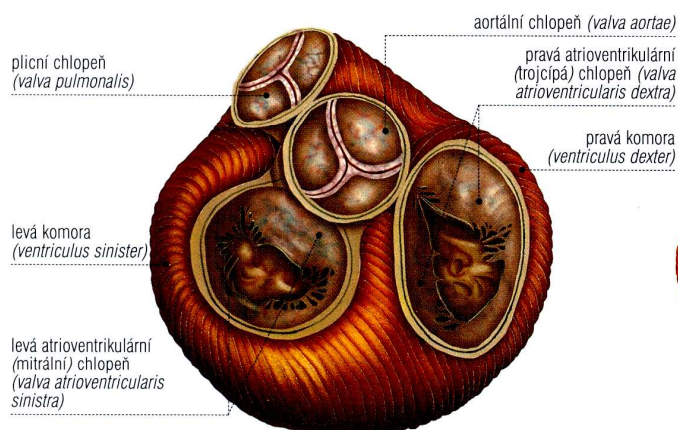
DUTINY SRDEČNÍ

Srdce je dutý orgán tvořený tlustými svalovými stěnami. Jeho vnitřní prostor je rozdělen do čtyř oddílů. Dvě horní dutiny jsou předstíňe, dvě spodní komory.

- uloženo v hrudní dutině, kvůli uložení má levá plíce 2 laloky
- uloženo v osrdečníku- vazivová blána
- rozděleno přepážkou na levou a pravou polovinu
- mezi síněmi a komorami- CHLOPNĚ, mezi levou síní a komorou- DVOJCÍPÁ CHLOPNĚ, mezi pravými- TROJCÍPÁ CHLOPNĚ
- POLOMĚSÍČITÉ chlopně- ústí do velkých cév, vazivové, otevírají a zavírají se, zabraňují zpětnému toku krve
- ŠLAŠINKY- vazby, které jsou napnuté na drobné svaly, otevírají a zavírají chlopně
- Pravá síň- ústí horní a dolní dutá žíla- přivádí odkysličenou krev
- Pravá komora- vystupuje plicnice (plicní tepna), která vede krev do plic
- Levá síň- ústí plicní žíla
- Levá komora- vystupuje AORTA= srdečnice, která rozvádí krev do celého těla
- Žíly- odkysličené, vstupují do srdce; tepny- okysličené, vystupují ze srdce
- Srdce nemá všude stejně silnou svalovinu- nejsilnější u aorty, v levé komoře
- Povrch srdce: KORONÁRNÍ (věnčité) tepny- funkce vyživovat srdce kyslíkem
- Hmotnost srdce: 280-320 g, délka asi 14cm
- Mezi síněmi je otvor- krev, která přijde do levé části srdce není vypuzována do plic, krev z pravé do levé poloviny- z levé komory ven do těla
- V plicích krev neproudí
- Mezi plicnicí a aortou spojka= tepenná dučej (krev z pravé komory by chtěla plicnicí do plic, tak jde touto skratkou do aorty)

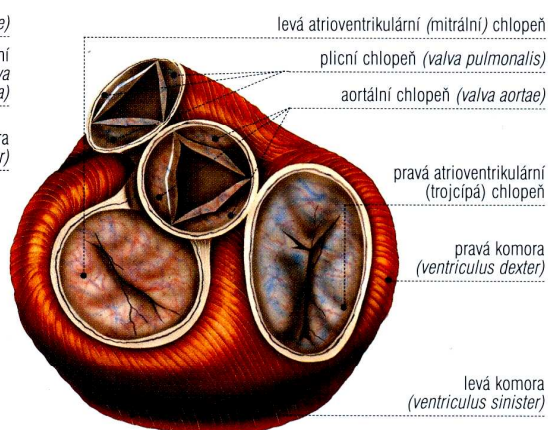
SRDEČNÍ CHLOPNĚ

DIASTOLA KOMOR

Krev srdcem proudí **jedním směrem**. Z předsíní přechází do stejnostranných komor a z komor je vypuzována do příslušných tepen. Plicní tepna je spojena s pravou komorou, aorta s levou. **Jednosměrný** proud je umožněn čtyřmi **chlopněmi**, jejichž pohyb je synchronizován s jednotlivými fázemi srdečního cyklu. Chlopně propouštějí krev

SYSTOLA KOMOR

z jednoho oddílu do druhého a brání jejímu toku zpět. Srdce je vybaveno dvěma **atrioventrikulárními chlopněmi**, jednou vpravo (trojčípou) a jednou vlevo (dvojcípou, mitrální). **Poloměsíčitě chlopně** jsou uloženy mezi pravou komorou a plicní tepnou (plicní chlopeň) a mezi levou komorou a aortou (aortální chlopeň).

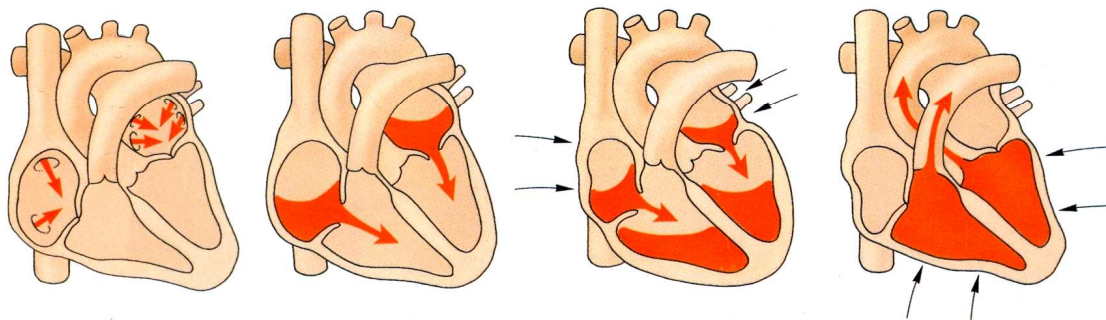
Činnost srdce, srdeční cyklus

SRDEČNÍ CYKLUS

DIASTOLA

SYSTOLA PŘEDSÍNÍ

SYSTOLA KOMOR

Při každém úderu srdce dochází k synchronní relaxaci (**diastole**) a kontrakci (**systole**) všech srdečních oddílů. Krev během cyklu, který se donekonečna samovolně opakuje, proudí z obou síní do komor a odtud do příslušných tepen.

Na krátkou dobu se změní propustnost buněk sinusového uzlíku pro sodné a draselné kationy- putují na opačná místa- nerovnováha- ta se převádí z buňky na buňku, až do Turkyňových vláken- signál na uzlík- stáhnou se síňe= SYSTOLA- krev se z pravé síně dostává stahem svaloviny do pravé komory, následuje systola pravé komory (0,3 s), následuje DYASTOLA, ochabnutí komory, relaxace srdce (0,5 s), uzavře se při ní poloměsíčitá chlopeň a zamezí zpětnému toku krve.

Síňe by se stahovat nemuseli, musí se stahovat hl. komory, ale srdce je tak výkonnější.

Činnost obou síní a obou komor je synchronizována. Ve stejnou dobu, kdy při diastole pravé síně do ní vtéká krev ze žil plicních, a ve stejnou chvíli, kdy z pravé komory je vypuzena krev do plicního kmene, z levé komory jde krev do srdečnice (aorty).

- **frekvence:** 70 tepů za minutu, při námaze 100-200, objem krve se může zvýšit na 100 ml, normální systolický objem srdeční je 60-80ml. Za minutu se tedy vypudí kolem 5 l krve
- srdce vždy pracuje za přístupu kyslíku a živin (glukóza)- aerobní, zásobují ho koronární tepny
- srdeční stah probíhá na základě akčního potenciálu
- buňky jsou schopny dráždivosti - 2 typy buněk: 1) **pracovní** - nejsou schopny se samovolně podráždit, 2) **převodní vlákna** - samovolně tvoří vzruchy, AP, ale velmi málo schopné práce, nestahují se
- Na základě impulzů z převodních vláken a jiných podmětů dochází k depolarizaci- Na do buňky- v buňce se zvýší koncentrace kladných iontů
- Poté repolarizace - otevřou se kanály pro draslík, buňka se schopna se podráždit, ale jen nadprahovým podměttem

vývoj srdce

- při organogenezi, za pochodu z pracujících cév
- 2 cévy k sobě přilnou, mezi nimi vzniknou spojky- vz. rozšíření- různými záhyby, kroucením vz. postupně srdce
- Srdce se vytváří už 20. den těhotenství, už je funkční

selhání srdce

- po infarktu
- MYOCYTY= srdeční buňky - když odumřou, začnou je likvidovat bílé buňky i hmotu okolo, jejich místo zaujímají fibroblasty
- Infarkt nezůstává jen v místě poruchy, ale zužuje se i stěna komory, infarkt se rozšiřuje, srdce se stává nefunkčním
- Bypass- vytváří se spojka ke zdravé svalovině, odumřelé místo se nenahradí, stává se nefunkčním
- 40% lidí o infarktu nepřežije déle jak 5 let

MALÝ KREVŇÍ OBĚH (srdce – plíce – srdce)

VELKÝ KREVŇÍ OBĚH (srdce – tkáň – srdce)

- začíná aortou- otáčí se a směřuje do spodní části těla, na oblouku aorty se začíná dělit na cévy do hlavy- KRKAVICE (levá a pravá), do horních končetin- PODKLÍČKOVÉ tepny, pak se aorta otáčí a mění se na HRUDNÍ aortu a poté na BŘIŠNÍ tepnu
- vytváří oběhy směrem k játrům- vrátnicový oběh, k ledvinám- ledvinový oběh, větví se až k trávicí soustavě a všem orgánům
- břišní tepna- na úrovni pánve se dělí na dvě tepny kyčelní, které se dělí na vnitřní a vnější tepnu, vnitřní zásobuje orgány pánevního dna
- krev postupně do dolních končetin, větví se až na drobné vlásečnice, ty se poté spojují ve **velké žíly** - kopírují cestu velkých tepen, jsou více u povrchu, jdou zpět do srdce
- hl. v končetinách v žil. Systému - CHLOPNĚ, které zabraňují zpětnému toku krve a napomáhají, aby se dostaly do srdce
- zpětnému toku krve napomáhají ještě svaly kosterního svalstva a záporný tlak nitrohruďní
- chlopně okolo žil- mohou se tvořit MĚSTKY =VARIXY- drobné sraženiny okolo žilných chlopní, projevují se křečovými žilami
- stěny žil netepou (tepou jen v otevřené soustavě)
- VLÁSEČNICE - dochází k filtraci krve, mají tepennou a žilnou část. tepenná část-krev přichází pod poměrně velkým tlakem- dochází k filtraci látek na základě difúze jsou přefiltrovány do tkáňového moku až do lymfatických cév; žilná část- malý tlak krve, na základě osmózy a difúze se filtrují látky z tkání do krve

Stavba cév

Hladká svalovina, vazivo, epitel

- Tepny a žíly podobné: povrch- vazivo- četná kolagenní vlákna, pojivo; hladká svalovina; intima- hodně elastických vláken

Uvnitř: výstelka= ENDOTEL = 1 vrstva buněk, Lumen= vnitřek cévy

- vlásečnice- endotel

Řízení činnosti srdce

Srdce je stejně jako jiné orgány inervováno(zásobováno nervovými vlákny) a to sympatikem a parasympatikem.

Sympatikus zvyšuje výkonnost srdce, obvykle zvyšuje počet systol (tachykardie)

Parasympatikus působí opačně, vede ke snížení počtu systol (bradykardie)

Inervace srdce slouží k regulaci srdeční frekvence podle potřeb organismu, podmínky ke kontrakci myokardu vznikají však ve vlastní svalovině

Převodní soustava srdeční

Začíná sinusovým uzlíkem, odtud se šíří svalovinou síní k druhému uzlíku síňokomorovému. Pokračováním tohoto uzlíku je svalový můstek, který se dělí na dvě raménka. Poslední část převodní soustavy srdeční- Purkyňova vlákna

Proudění krve v cévách

Srdce pracuje jako tlakové čerpadlo, získává energii z buněk, z ATP, ta se převádí na energii mechanickou, která způsobuje svalový stah.

- největší obsah energie má krev, když opouští srdce, zároveň i největší tlak= tlaková síla proudící krve, která působí na stěny cév
- tlakový spád- rozdíl tlaku v tepenné a žilné krvi
- tlak krve je všude jiný, v žilách je tlak nulový, v aortě je největší
- tlak se měří v torrech (milimetr rtuťového sloupce) nebo v kPa
- tlak je jiný v systole a diastole, měří se na pažní tepně, systolický tlak: 100-160 torr, diastolický tlak: 60-90, uvádějí se přes lomítko, normální tlak: 120/80, vyšší hodnoty- hypertenze, nižší- hypotenze

HYPERTENZE (vysoký krevní tlak)

- hrozí onemocnění cévní soustavy, cévy se zanáší látkami z krve, hrozí infarkt, mozková mrtvice, trvalé zvýšení je škodlivé, na snížení se podávají léky

HYPOTENZE (nízký krevní tlak)

- neprokrvování tkání, mozku, omdlévá se, na zvýšení: sport, panák, kafe
- krevní tlak je regulován z kardiovaskulárního centra v prodloužené míše
- v cévách čidla= BARORECEPTORY (smyslové nervové buňky), které měří aktuální hodnoty krevního tlaku, jsou v aortě, krkavicích, informace z nich jsou vysílány do prodloužené míchy- ta to analyzuje- pošle signál k srdci a cévám- srdce změní tepovou frekvenci.
- Když je tlak vysoký= VAZODILACE- rozšíření cév
- Nízký krev. tlak- srdce zvýší tepovou frekvenci= VAZOKONSTRIKCE- zúžení cév, smrštění

NEGATIVNÍ ZPĚTNÁ VAZBA - reguluje krevní tlak- když je tlak nízký, tak působí proti nízkému

POZITIVNÍ ZPĚTNÁ VAZBA - jen při porodu, hormon oxytocin - mozek ho produkuje více, aby byl silnější stah

Výsledek negativní zpětné vazby - **HOMEOSTÁZA** = stálost vnitřního prostředí, umožňuje, aby organismus dobře pracoval, regulováno: tlak, teplota, Na⁺, I, Mg, Ca, K, O, CO₂

EKG

- měří elektrickou aktivitu srdce, hl. impulzy vznikají na základě propustnosti membrán, snímají se pomocí diod
- PQRST křivka: P- el. Aktivita srdce při systole síní, QRS- systola komor, T- diastola
- Výška by měla být stále stejně vysoká, liší se u nemocných lidí

ATEROSKLERÓZA

- onemocnění tepen v různých částech těla, tam, kde je vysoký krevní tlak
- s jejím vznikem souvisí hladina cholesterolu v krvi
- LDL cholesterol- špatný cholesterol, ta molekula, která koluje v krvi a ucpává cévy- chorobné změny na stěnách cév, nízká hustota: L-low
- HDL- dobrý cholesterol, putuje krví směrem k játrům- játra ho rozloží a zlikvidují, vysoká hustota: H-high
- Vz. chorobné změny na stěnách cév- začínají se tvořit pláty-ATEROMY- změni se průsvit cévy- vytvoří se ve stěně tukovitá hmota
- Sterém vzniká díky zanášení cév- nadbytek LDL navodí vznik aterosklerózy- hromadí se na stěnách cév- prosakuje stěnami dovnitř cév- pod výstelku cévní stěny- jsou tam četné změny a různé chemické reakce, hl. biologické oxidace, vz. spousta odpadních látek
- Tam, kde dochází ke změnám- buňky to místo označí- adhezní molekuly- rozpoznány bílými krvinkami- ty se dostanou pod výstelku cévy, kde dochází k zánětu- buňky bílých krvinek se mění v pěnové buňky- naplněny tukem
- Dochází k zúžení cév a zhoršení díky sraženině= trombus. Trombus postupně uzavírá cestu, oblast myokardu vyživována příslušnou větví věnčité tepny po jejím uzavěru odumírá, což se nazývá infarkt.